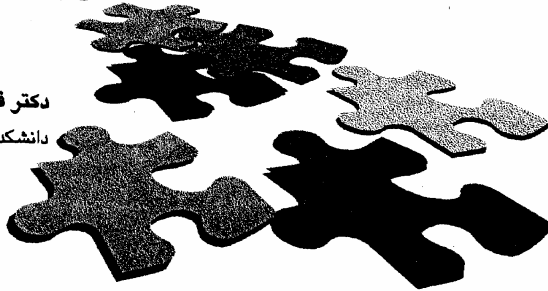

داروسازان و طب مکمل

دکتر فراز مجاب

دانشکده داروسازی - دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

مقدمه

انواع و روش‌های مختلف طب مکمل (Complementary Medicine) در کشورهای مختلف وجود دارد و توسط مردم، کم و بیش استفاده می‌شود. استفاده از این روش‌ها در همه جای دنیا رو به افزایش است. در این مقاله، به نکات اصلی و مهمی که داروسازان باید در مورد این روش‌ها بدانند، اشاره می‌کنیم.

الف - طب گیاهی یا گیاه درمانی (Herbal Medicine).

تعریف

طب گیاهی، مصرف گیاهان و فرآورده‌های گیاهی در درمان و پیشگیری از بیماری‌ها می‌باشد (۱).

نکات کلیدی

۱- داروسازان باید بدانند گرایش و علاقه مردم به استفاده از فرآورده‌های گیاهی رو به افزایش است و عموم مردم از این فرآورده‌ها حتی به صورت شخصی و خودتجویزی، به جای یا همراه با داروهای مرسوم در طب رایج استفاده می‌کنند.

۲- داروسازان باید در هنگام راهنمایی بیماران در مورد نحوه مصرف داروهای تجویز شده توسط پزشک، از وی در مورد سابقه قبلی و مصرف فرآورده‌های گیاهی سؤال نمایند.

۳- تعدادی از فرآورده‌های گیاهی، طی مطالعات تصادفی و تحت کنترل، کارایی خود را به‌طور مستند و مدلل اثبات کرده‌اند. به عنوان مثال عصاره‌های گیاه غلف چای

(هوفاریقون) برای افسردگی‌های خفیف تا متوسط، گیاه جینکو برای «ناکارایی ذهنی» (Cerebral Insufficiency)، و سیر برای کاهش غلظت‌های بالای کلسترول سرم، مؤثر بوده‌اند.

۴- فرآورده‌های گیاهی، علیرغم آنچه که رایج است و معمولاً گفته می‌شود، بی‌خطر نیستند و می‌توانند باعث عوارض جانبی شوند. البته تعدادی از فرآورده‌ها که به صورت بدون مجوز در بازارها یافت می‌شوند، هم ایجاد عوارض کرده‌اند که به کیفیت پایین آنها مربوط می‌شود.

۵- برخی فرآورده‌های گیاهی، دارای پتانسیل تداخل با داروهای رایج هستند. مواردی از این گونه تداخلات گزارش شده است و هنگام مصرف باید دقت کافی در این باره مبذول داشت.

۶- عوارض جانبی فرآورده‌های گیاهی بایا بدون مجوز توسط داروسازان قابل گزارش به واحد ADR مربوطه است.

۷- جهت اثبات کارایی و بی‌خطری فرآورده‌های گیاهی آزمایش نشده، به تحقیقات بیشتری نیاز است. در مورد اثر سینرژیسمی اجزای موجود در فرآورده‌های گیاهی - آن طور که ادعا می‌شود - هم، باید بررسی‌های لازم انجام گردد و این ادعا تأیید شود.

۸- بیمارانی که می‌خواهند به یک فرد «درمانگر گیاهی» (تجویزکننده داروهای گیاهی) مراجعه کنند، باید فردی را انتخاب کنند که دوره آموزشی لازم و مناسب را طی کرده باشد و عضو یک سازمان حرفه‌ای - تخصصی باشد (۱).

ب - اسانس درمانی (آروماتراپی) (Aromatherapy).

تعریف

درمان و تسکین بیماری‌ها یا علائم آن، با

استفاده از گیاهان معطر، انواع اسانس‌ها و فرآورده‌های مشابه (۲).

نکات کلیدی

۱- استفاده از اسانس درمانی - حتی به صورت خودتجویزی - توسط عموم مردم روبه افزایش است.

۲- اسانس‌ها را نباید به‌طور خالص و رقیق نشده روی پوست استفاده کرد [در ابتدا باید در روغن‌های گیاهی (مانند روغن زرت، بادام، کنجد و...) - به‌عنوان روغن‌های حامل - رقیق شوند]. اسانس‌ها را نباید بدون تجویز پزشک، به‌طور خوراکی مصرف کرد.

۳- مانند همه فرآورده‌هایی که در پزشکی و داروسازی استفاده می‌شوند، اسانس‌ها هم باید دور از دسترس اطفال نگهداری شوند.

۴- در مورد اسانس‌های مورد مصرف در آروماتراپی، تحقیقات بالینی مستند و مدونی انجام نشده و این گونه تحقیقات مطمئن که کارایی بالینی اسانس‌ها را اثبات می‌کند، در دسترس نیست.

۵- داروسازان، در هنگام راهنمایی بیماران در داروخانه در مورد نحوه مصرف داروهای نسخه‌شان، باید از آنها در مورد سابقه قبلی مصرف فرآورده‌های اسانسی سؤال نمایند.

۶- عوارض جانبی اسانس‌ها، گرچه نادر، ولی گزارش شده است و در این مورد باید دقت کافی مبذول داشت.

۷- نکته ایمنی دیگر در مورد اسانس‌ها، کیفیت و کارایی تعدادی از اسانس‌های تجاری از منابع مختلف، و نیز مصرفشان در گروه‌های خاصی از بیماران مانند زنان باردار و شیرده است.

۸- بیماران می‌خواهند با یک فرد آروماتراپیست ملاقات کنند و بیماری خود را درمان نمایند، باید دقت کنند که آن فرد، آموزش‌های لازم را دیده باشد (۳).

ج- سوزن درمانی - طب سوزنی (Acupuncture).

تعریف

هنر درمان چین قدیم که در طی آن سوزن‌های تمیزی را روی نقاط مختلف بدن به‌کار می‌برند [کلاً حدود ۲۰۰۰ نقطه (یا acupoint) روی بدن شناسایی شده است]، تا جریان سالم انرژی (qi) اعاده شود و به‌حال اول برگردد. هر نقطه شامل مداری است که با اندام و عضو خاصی مرتبط می‌باشد و هر نقطه که سوزن درمانی می‌شود، دارای اثر درمانی خاصی می‌باشد (۲).

نکات کلیدی (۴)

۱- دو نوع اصلی و عمده از سوزن درمانی وجود دارد، یکی نوع پزشکی (مدیکال) (که معمولاً توسط پزشکان انجام می‌شود)، و دیگری نوع طب سوزنی سنتی چین.

۲- در مورد طب سوزنی چند مطالعه بالینی با کیفیت بالا وجود دارد. بر این اساس، شواهد موجود پیشنهاد می‌کنند که طب سوزنی درمان مؤثری برای کمردرد و نیز برای تهوع یا استفراغ (مربوط به دوران بارداری، جراحی و شیمی درمانی سرطان) است.

۳- عوارض جانبی خفیف به دنبال استعمال طب سوزنی عبارتند از: خونریزی، سوزش و قرمزی پوست در محل سوزن زدن. مشکلات شدیدتر در این رابطه شامل عفونت‌های ویروسی و باکتریایی به دنبال مصرف سوزن‌های آلوده و

غیراستریل، مشکلات ناشی از سوزن زدن‌های طولانی و ناراحتی‌های ناشی از تکنیک‌های ناشیانه و ضعیف سوزن زدن.

۴- طب سوزنی در مورد افرادی که از داروهای ضدانعقادی استفاده می‌کنند، ممنوع است. همچنین طب سوزنی برقی (الکتروآکوپانکچر)، در افرادی که از دستگاه ضربان ساز قلب (pacemaker) استفاده می‌کنند، ممنوع می‌باشد.

د- هامیوپاتی

این روش درمانی است که در اوایل قرن نوزدهم توسط دکتر ساموئل هانمان ارایه شد و رشد کرد. از نظر بالینی، این روش از قانون مشابهات استفاده می‌کند (Like cure) و از مواد قوی و مؤثر طبی، در دوزهای ضعیف یا بی نهایت کوچک استفاده می‌نماید (۲).

نکات کلیدی (۵)

۱- این روش هم به‌طور فزاینده‌ای توسط عموم مردم به‌جای یا همراه با طب رایج استفاده می‌گردد.

۲- داروسازان، باید در هنگام راهنمایی بیماران در مورد نحوه مصرف داروهای نسخه شده‌شان، از آنها در مورد سابقه قبلی و مصرف فرآورده‌های هوموپاتی سؤال کنند.

۳- در مورد فرآورده‌های هوموپاتیک، تحقیقات اخیر پیشنهاد می‌کنند که آنها ممکن است اثری بیشتر از دارونما داشته باشند. با این حال، برخی پیش بینی‌های احتیاطی، از نتیجه‌گیری‌های واضح و مشخص جلوگیری می‌کند.

۴- مصرف‌کنندگان فرآورده‌های هوموپاتی نباید مصرف داروهای رایج را که استفاده می‌کرده‌اند، بدون نظر پزشک، قطع کنند.

۵- فرآورده‌های هوموپاتی کاملاً بی‌خطر

نیستند، واکنش‌های جانبی اگرچه نادر، ولی رخ داده است.

۶- عوارض جانبی فرآورده‌های هوموپاتی توسط داروسازان قابل گزارش به واحد ADR مربوطه است.

۷- بیماران می‌خواهند توسط یک فرد هوموپات درمان شوند، باید فردی را انتخاب کنند که آموزش‌های لازم را دیده، و عضو یک سازمان حرفه‌ای باشد.

ه- کایروپراکتیک و استئوپاتی

این سیستم درمانی بر اساس این نظریه کار می‌کند که یک بیماری به وسیله عملکرد غیرطبیعی بدن ایجاد می‌شود. این نوع درمان، به وسیله اعمال یدی (دستی) و درمان ساختمان‌های بدن - خصوصاً روی ستون فقرات و کلاً استخوان‌های بدن - سعی می‌کند عملکرد سیستم عصبی بدن را به حالت اول بازگرداند (۲) (این روش شاید مشابه روش‌های سنتی مردم ایران مانند مشمت و مال، جالنداختن استخوان‌ها و مهره‌های پشت باشد).

نکات کلیدی (۶)

۱- تکنیک‌های یدی کایروپراکتیک و استئوپاتی از جمله عمومی‌ترین روش‌های طب مکمل در انگلستان هستند و هر دوی این‌ها به عنوان دستکاری ستون فقرات و استخوان‌های بدن، در نظر گرفته می‌شوند.

۲- بررسی‌های کنترل شده بالینی این دو روش که به طور اتفاقی صورت گرفته، تا این تاریخ، به میزان زیادی به تحقیق در مورد استفاده در کمردرد و گردن‌درد، محدود شده است.

۳- مطالعات مروری سیستم قبلی پیشنهاد می‌کند که دستکاری می‌تواند در تسکین سریع

کمردرد حاد و ساده (در قسمت پایین کمر)، مفید باشد. بنابراین، توصیه شده که دستکاری ستون مهره‌ها، ممکن است باعث تسکین علائم کمردرد، در عرض ۶ هفته بعد از شروع آن گردد.

۴- با این حال، مطالعات جدیدتر پیشنهاد می‌کند که نتایج قبلی، ممکن است بیش از حد خوش بینانه باشد.

۵- عوارض و اتفاقات جانبی شدید، مانند ضربه، حادثه‌های ستون مهره‌ای - پایه مغزی و... رخ داده است. به نظر می‌رسد که این حوادث، بیشتر در ارتباط با دستکاری قسمت مهره‌های گردن و در محل چرخش گردن باشد.

۶- این گونه درمان‌ها باید توسط افرادی صورت پذیرد که عضو یا تحت نظر یک سازمان حرفه‌ای تخصصی باشند.

منابع

1. Barnes J. Herbal Medicine. Pharm. J. 1998; 260: 344 - 348.
2. Dermarderosian A.H., kratz A.M. Alternative medicine in: Remington: The science and practice of pharmacy. (Ed. A.R. Gennaro). 19 th Ed. 1995, pennsylvania: mack publishing company, pp. 829 - 840.
3. Barnes J. Aromatherapy. Pharm. J. 1998; 260: 862 - 867.
4. Barnes J., white A. Acupuncture. Pharm. J. 1998; 260: 664 - 667.
5. Barnes J. Homoeopathy. Pharm. J. 1998; 260: 492 - 497.
6. Barnes J., Ernst E. chiropractic and osteopathy. Pharm. J. 1998; 260: 201 - 204.